

JAN PANONIJE I SLIKARSTVO

Matko Peić

Ovaj spis je NACRT za veću studiju kojoj je naslov »JAN PANONIJE I LIKOVNA UMJETNOST«. I to likovna umjetnost njegova vremena — talijanskog kvatročenta, umjetnost kojoj je on bio književnim svjedokom.

Nacrt je podijeljen na dva dijela. U prvom govorim o kvatročentističkim slikarskim motivima, a u drugom o karakteru izraza kvatročentističkih slikara u Italiji. S jedne strane želim upozoriti na postojanje istih, sličnih ili približnih motiva na slikama ove epohe s motivima u Panonijevoj književnosti. S druge strane, nastojim pokazati kako su opći ideali talijanskog slikarskog kvatročenta našli svoju istu, sličnu ili približnu prisutnost u Panonijevoj književnom izrazu.

II

Jan Panonije po ljudskoj i umjetničkoj konstituciji spada u red kvatročentističkih stvaralaca kojima bi pristajao naziv umjetnika tvrdog temperamenta. To su slikari Andrea del Castagno, Paolo Ucello, braća Antonio i Piero Pollaiuolo i Luca Signorelli. Nadasve Andrea Mantegna, jedan od najvećih slikara svih vremena. Nadalje slikar kojem je Panonije bio toliko umjetnički srodan da mu je naslikao portret, na što je — kako znamo — slijedila sačuvana Panonijeva pjesma zahvalnica.

Panonijski književni motivi koje ću početi nabrajati preferirani su motivi spomenute garniture slikarskih tvrdnjaka, pa i grubijana, okrutnjaka. Glavni njihov motiv rat i oružje, također je i motiv Jana Panonija. Rat slika Paolo Ucello. Mač slika Andrea del Castagno, strijele Antonio Pollaiuolo. A mač, koplje, sjekiru i nož, dakle sav ratni arsenal kompletno, slika baš prijatelj Jana Panonija — veliki Mantegna.

Panonijski pejzaž uglavnom je ratnički pejzaž. Onaj kojim je jahao na vojni. Pejzaž Bosne gdje se planine propinju nebu — kao gdje? Kao na slikama Andrea Mantegna, kao ona brutalno grandiozna njegova Maslinska gora. Tvrdi grad na hridini ne krasi samo Manteginu slikarsku panoramu nego i Panonijsku književnu panoramu. Tim surovim pejzažom prolazi bestijarij koji čine gladne životinje s Ucellove slike *Noćni lov*: psi i divlji zečevi, zatim jelen sa slike Benozza Gozzolija, gavran s Manteginine slike — i druga stvorenja koja su se našla na stranicama Jana Panonija. Usput kao bizarnost spominjem i rodu kojoj je Panonije posvetio malu ali izuzetno impresivnu pjesmu. Ta roda stoji u gnijezdu, visoko na ruševnoj zgradi, a djelo je Vittorea Carpaccia, koji je tu sliku inače punu životinja nazvao *Portret kavalira*, a on je, vjerujemo, bio lovac, ljubitelj umjetnosti tvrde grupe slikanja tipa Mantegna i književnika tipa Panonija.

III

Nabrojiti ću Panonijske motive i označiti slikare koji su ih naslikali. Ono stablo kroz koje Panonije iznosi tužbalicu očigledno o svom životu ima pandan na Manteginu golom stablu na koje je sjeo gavran. Kako je izgledao grob koji Panonije opisuje u naricaljki u povodu smrti svoje matere, može se vidjeti na slikama Marca Zoppa i Francesca di Giovannija i — nadasve — na Manteginoj slici *Pieta* koja u pozadini ima minijaturno naslikanu radionicu renesansnih klesara grobnica. Na sljedećoj Manteginoj slici *Samson i Dalila* može se naći vrelo, ono kojem se opis nalazi na samom početku Panonijskih djela. Tu je čak naslikana ona »željezna cjevčica« na koju izlazi voda. Panonijska scena Potopa sestra je iste scene sa slike Paola Ucella. Onog dupina iz te pjesme može se naći na Manteginoj slici gdje se vidi kako ga je zajašio bog mora Neptun.

IV

Panonijev književni izraz je u zoni Mantegnina slikarskog izraza. I jedan i drugi što stvaraju kao da je slikano i pisano — naciljano okom kroz kacigu ratnika, rukom u oklopu — čvrsto, oštro — odrezano. Slika i spis koji djeluju kao tanjur na koji je nadmoćna Judita sigurno položila — bez treptaja razuma, bez drhtaja srca — glavu Holofernovu.

Panonijeva pjesnička riječ je kao Mantegnina crta i boja — klesarski plastična, kao u bronci lijevana i čekićana te u tkivo pjesme inkrustirana fascinantom točnošću kvatročentističkih zlatara.